

TIEDONJULKISTAMISEN NEUVOTTELUKUNTA
DELEGATIONEN FÖR INFORMATIONSSPRIDNING

Selvitys tiedonjulkistamisen apurahoista 2010 - 2016

Selvityksen päätekijä on FM Sanna Paakki. Hän on opiskellut kotimaista kirjallisuutta ja työskennellyt esimerkiksi Helsingin yliopistossa tutkimushankkeen koordinaattorina ja Otava Oppimisen palveluissa freelancerina.

Selvityksen laatimiseen osallistui myös Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan pääsihteeri Reetta Kettunen. Neuvottelukunnan suunnittelija Terhi Tarkiainen varmisti tarpeellisten tietojen saamisen tekijöiden käyttöön.

Selvityksessä esitetyt sitaattit ovat peräisin kyselystä tiedonjulkistamisen apurahasaajille vuonna 2017. Sitaatteja on tarvittaessa kielenhuollettu ja lyhennetty.

Selvityksen tekijät kiittävät lämpimästi kaikkia henkilöitä, jotka edesauttoivat selvityksen valmistumista, joko vastaamalla kyselyihin, tapaamalla tekijät taustoittavissa keskusteluissa tai osallistumalla työryhmätapaamiseen. Tekijät toivovat, että osasivat tulkita sanomaanne oikein!

(c) Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta

Materiaalia saa hyödyntää hyvien tapojen mukaisesti. Lähde on mainittava.

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta
Snellmaninkatu 13
00170 Helsinki
www.tjnk.fi

Selvityksen saatteeksi

”Liikkuu kaikenlaisia huhuja sisä- ja kaveripiirien suosimisesta. Nämä huhut tulisi ampua alas. Yksi keino on apurahoja saaneiden hankkeiden valmistumisen seuranta.”

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta myöntää tiedonjulkistamisen apurahat, joilla tuetaan monipuolista, monikanavaista ja uudistuvaa tietokirjoittamista ja tiedonjulkistamista. Apurahat ovat osa valtion tukea kirjallisuudelle ja ne kattavat tiedonjulkistamisen eri muodot ja julkaisukanavat, mikä on tärkeää muuntuvassa ja digitalisoituvassa mediakentässä. Tiedonjulkistamisen apurahojen käyttöä ohjaa valtionavustuslaki, joka edellyttää paitsi apurahoitettujen hankkeiden seurantaa myös valtionavustusten käytön tuloksellisuuden, tarkoituksenmukaisuuden ja vaikuttavuuden arviointia. Tiedonjulkistamisen apurahaa saaneita veloitetaan raporttoimaan apurahan käytöstä vuoden päästä rahoituksen saamisesta. Raportointivaiheessa useat hankkeet ovat vielä kesken ja ne julkaistaan vasta seuranta-ajankohdan jälkeen.

Tietokirjallisuus on keskeinen osa suomalaista kulttuuria. Suomessa julkaistavasta kirjallisuudesta pääosa on tietokirjoja. Julkinen tuki ohjautuu kuitenkin enimmäkseen kaunokirjallisuudelle. Tiedonjulkistamisen apurahoista noin 80 prosenttia kohdistuu tietokirjallisuudelle. Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta päätti selvittää tarkemmin tiedonjulkistamisen apurahoilla rahoitettujen hankkeiden, erityisesti tietokirjojen, etenemistä, valmistumista ja merkittävyyttä. Selvitys tiedonjulkistamisen apurahoista kuvaa hankkeiden toteutumista ja rahoituksen toimivuutta. Tavoitteena oli myös saada käsitys tuettujen hankkeiden vastaanotosta ja vaikuttavuudesta. Tietoa kerättiin laatimalla kysely apurahojensaajille ja tarkistamalla hankekohtaisesti ajalla 2010–2016 tietokirjoille myönnetty tiedonjulkistamisen apurahat. Lisäksi kävimme keskusteluita kirjallisuuden alan toimijoiden kanssa. Selvityksellä saatuja tietoja käytetään kehittämään tiedonjulkistamisen apurahojen toimivuutta ja käytänteitä.

Helsingissä kesäkuussa 2018

Sanna Paakki
Selvityksen tekijä

Reetta Kettunen
Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan pääsihteeri

Sisällys

1. Tietokirjallisuus Suomessa.....	5
2. Tiedonjulkistamisen apurahat.....	5
Kirjastojen ostotuki	
3. Kysely tiedonjulkistamisen apurahan saaneille.....	7
Apurahojen merkitys hankkeiden valmistumisessa ja saajilleen	
Hankkeiden vastaanotto	
4. Vuosien 2010–2016 tietokirjahankkeet.....	9
Apurahansaajien tausta	
Koulutus	
Ammatti	
Apurahavuoden jälkeinen tuotanto	
Teosten valmistuminen	
Käännökset	
Teosten aiheet	
Kustantajat	
Painokset	
Apurahojen suuruus	
5. Pitkien apurahojen jatkoselvitys.....	12
6. Keskustelut kirjallisuuden toimijoiden kanssa.....	14
7. Kehitysideoita.....	15
Taulukkoaineisto	

1. Tietokirjallisuus Suomessa

Tietokirjallisuus on osa suomalaista kulttuuria. Tietokirjallisuus ja laajemmin tietokulttuuri ovat keskeisiä kansakuntamme henkisen ja aineellisen hyvinvoinnin lisääjiä: suomalainen hyvinvointivaltio perustuu koulutukseen ja sivistystahtoon sekä tiedon hyödyntämiseen sosiaalisissa ja teknologis–kaupallisissa innovaatioissa. Tietokirjallisuus ja tietokulttuuri ylläpitävät, kehittävät ja ilmentävät suomalaista kulttuuria. Ne ovat osa kulttuuritoimijoiden luovaa taloutta.

Tietokirjallisuuteen kuuluu erityyppisiä ei-fiktiivisiä teoksia, joiden lajityypit vaihtelevat tieteellisestä tutkimuskirjallisuudesta yleiseen tietokirjallisuuteen, harrastuskirjoista hakuteoksiin ja oppikirjoihin. Suomessa julkaistuista nimekkeistä lähes 80 prosenttia on tietokirjoja.

Valtio tukee tietokirjailijoita ja tietokirjallisuuden kääntäjiä sekä kirjailijoiden ja kääntäjien kirjastoapurahojen että tiedonjulkistamisen apurahojen kautta. Kustantajien on mahdollista saada tukea tietokirjallisuuden vientiin mutta myös tuottamiseen julkaistavaksi kotimaisilla kielillä. Arvion mukaan tietokirjallisuuden saama julkinen tuki on vain noin kymmenen prosenttia kaikesta kirjallisuuden tuesta.¹

- ➔ Suomessa vuonna 2016 julkaistu kirjallisuus
- ➔ Tietokirjallisuuden lajit

2. Tiedonjulkistamisen apurahat

Tiedonjulkistamisen apurahojen avulla tuetaan monipuolista, monikanavaista ja uudistuvaa tietokirjallisuutta ja tiedonjulkistamista. Apurahat mahdollistavat uuden tiedon julkistamista yhteiskunnassa käytettäväksi, lisäävät tieteen ja tutkimuksen näkyvyyttä ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja luottamusta tieteeseen. Apurahoituksella tuotetut tietotuotteet osaltaan rakentavat osaavaa ja uutta oppivaa yhteiskuntaa.

Tiedonjulkistamisen apurahat myönnetään yksityisille henkilöille tai työryhmien jäsenille tiedonjulkistamista palvelevan työsuunnitelman toteuttamista varten. Kaunokirjalliset kohteet, oppikirjat tai tieteelliset tutkimukset eivät kuulu apurahoituksen piiriin. Apurahoilla ei myöskään tueta tietokirjallisuuden kääntämistä.

Selvityksessä tarkasteltavan ajanjakson aikana 2010–2016 tiedonjulkistamisen apurahoihin kohdistuva hakupaine kasvoi. Tarkastelujakson alkupuolella saapuneista hakemuksista saatiin rahoitettua noin kolmannes ja lopussa noin joka kymmenes, vaikka käytettävä rahamäärä kasvoi ajanjakson aikana 165 000 eurosta 290 000 euroon. Vuonna 2018 apurahojen myöntövaltuus nousi 400 000 euroon.

Tiedonjulkistamisen apurahojen hankemuodot muuttuivat vuonna 2016. Vuosina 2010–2015 hankemuodot ryhmiteltiin julkaisukanavan mukaan². Vuodesta 2016 alkaen tukea voi hakea

¹ Kattava selvitys tukimuodoista on Käkelä-Puumalan selvitykset vuodelta 2012 (Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:15)

² Tiedonjulkistamisen apurahoja haettiin seuraaville hankemuodoille v. 2010 - 2015: tietokirja, sanomalehti, aikakauslehti, radio, tv, elokuva ym., CD, internet ja muut.

neljälle hankemuudolle, jotka sisältävät aikaisemmat julkaisukanavat mutta ryhmittelevät ja päivittävät ne vastaamaan paremmin nykyistä tiedonjulkistamisen kenttää.³

Tiedonjulkistamisen apurahojen käyttöä säätelee valtionavustuslaki (2001/688). Tiedonjulkistamisen apuraha haetaan vuosittain toukokuussa ja päätös myönnoistä tehdään syyskuussa. Apuraha tulee nostaa myöntövuoden kuluessa ja se on käytettävä päätöksessä yksilöityyn hankkeeseen. Käyttötarkoituksen muutoksista on sovittava Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan kanssa. Apuraha myönnetään hakijakohtaisesti, joten työryhmähankkeissa työryhmän jäsenet hakevat oman henkilökohtaisen apurahansa. Jokaisen apurahahakemuksen arvioi 2 - 3 asiantuntijaa. Neuvottelukunta tekee hankekohtaiset päätökset rahoituksen myöntämisestä arviointien perusteella.

Valtionavustuslaki edellyttää, että saaja raportoi avustuksen käytöstä ja että Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta valvoo myöntämiensä avustusten käyttöä. Vapaamuotoinen selvitys apurahan käytöstä pyydetään vuoden kuluttua apurahan myönnoistä. Neuvottelukunta tekee selvitysten perusteella päätöksen seurannan päättymisestä tai jatkumisesta. Seuranta päättyy silloin, kun tietotuote julkistetaan tai hakija antaa muun hyväksyttävän selvityksen, josta ilmenee hankkeen toteutuminen. Myönnetty avustus voidaan periä takaisin, mikäli apurahan saaja on toiminut villisesti tai rikkonut sopimusehtoja.

Kirjastojen ostotuki

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta tukee tietokirjallisuutta myös kirjastojen ostotuen kautta. Se on opetus- ja kulttuuriministeriön vuosittain kuntien yleisille kirjastoille myöntämää tukea kirjahankinnoille. Ostotuella voidaan hankkia kirjoja listoilta, jotka Valtion kirjallisuustoimikunta, Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta, Selkokeskus ja Kuurojen liitto laativat edellisenä vuonna julkaistuista vähälevikkisistä kirjoista. Tietokirjallisuuden osalta listan laatii tiedonjulkistamisen neuvottelukunta ja kaunokirjallisuuden osalta Valtion kirjallisuustoimikunta. Kauno- ja tietokirjallisuuden lisäksi ostotukilistalla on selkokirjallisuutta, äänikirjoja, isotekstisiä kirjoja, viittomakielisiä tallenteita sekä saamenkielistä kirjallisuutta. Ostotuen piiriin kuuluvat kaikki Suomen kunnat Ahvenanmaan kuntia lukuun ottamatta. Tukea myönnetään kunnille niiden asukasmäärän mukaan. Lisäksi kirjastoilla on omia määrärahoja aineiston hankkimista varten.

Kirjastojen omilla määrärahoilla tehdyissä hankinnoissa aikuisten tietokirjallisuus oli vuoteen 2008 asti suurin ryhmä, minkä jälkeen hankintamäärät ovat laskeneet merkittävästi. Aikuisten tietokirjallisuuden hankkiminen ostotuella sen sijaan on lisääntynyt. Soila Karjulan selvityksestä käy ilmi, että tarkkailujaksolla vuosina 2006–2015 kirjastojen ostotuella hankittiin lasten

³ Tiedonjulkistamisen tukimuodot vuodesta 2016 alkaen:

- Tietokirja - uutta tietoa julkistaviin tietokirjoihin. Teos voidaan julkaista painotuotteena tai sähköisesti.
- Muu tietokirjoittaminen - uutta tietoa julkistavan tietotuotteen tukemiseen.
- Tiedonjulkistamisen yhteistoiminta - uudentyyppisten tiedonjulkistamis- ja yhteistointamuuotojen kokeilutoiminta, erityisesti tiedon siirtymisen tutkijakunnan ja päätöksenteon välillä, tieteen ja taiteen rajapinnalla liikkuvien hankkeiden tukemiseen ja tiedekasvatuksen tueksi.
- Muu tiedonjulkistaminen - uutta tietoa julkistavan muun tietotuotteen tai tapahtuman tukemiseen

kaunokirjallisuuden jälkeen eniten aikuisten tietokirjallisuutta. ”Ostotuella on kannatteleva rooli aikuisten tietokirjallisuuden hankkimisessa.”⁴ Vuonna 2016 ostotuella hankittiin kirjastoihin kaiken kaikkiaan aikuisten kirjoja 25 801 kappaletta, joista 16 143 kappaletta oli tietokirjoja. Lasten kirjoja hankittiin yhteensä 21 314 kappaletta ja näistä 5 181 kappaletta oli lasten ja nuorten tietokirjoja. Vuonna 2017 aikuisten ostotukilistalta hankittiin 13 589 kappaletta tietokirjoja ja 5 220 kappaletta kaunokirjoja. Lasten ja nuorten tietokirjoja puolestaan 3 893 kappaletta ja 8 464 kappaletta kaunokirjoja.

➔ Taulukkoaineisto: Valtion tukimuotoja tietokirjallisuudelle

➔ Taulukkoaineisto: Tilastotietoa tiedonjulkistamisen apurahoista

3. Kysely tiedonjulkistamisen apurahojen saaneille

Tämä luku käsittelee tiedonjulkistamisen apurahan saaneille marraskuussa 2017 lähetetyn kyselyn tuloksia. Kysely lähetettiin apurahan vuosina 2007–2016 saaneista noin 400 henkilölle, joiden yhteystiedot neuvottelukunnalla oli. Vastauksia saatiin 164. Vastaukset pyydettiin kaikista vastaajan saamista apurahamyönnyistä, joten osa vastauksista koskee hankkeita jo ennen vuosia 2007–2016. Vastaajista 72 prosenttia oli saanut apurahan vain kerran. Vastaajista naisia oli 49 ja miehiä 46 prosenttia. Vastaajista 33 prosenttia oli vapaita kirjoittajia, 32 prosenttia työsuhteessa, 10 prosenttia eläkkeellä, 9 prosenttia apurahakaudella ja 13 prosenttia valitsi työtilannettaan kuvaamaan vaihtoehdon ”muu”. Kyselyyn vastanneista 87 prosenttia oli saanut apurahan tietokirjahankkeeseen. Keskimäärin 80 prosenttia tiedonjulkistamisen apurahoista kohdistuu tietokirjahankkeisiin.

Apurahojen merkitys hankkeiden valmistumisessa ja saajilleen

Kyselyyn vastanneista 56 prosenttia kertoi, että hanke toteutui suunnitelmien mukaan. 15 prosenttia vastasi ”Hanke on ollut pysähdyksissä, mutta jatkan vielä” ja 14 prosenttia, että hanke etenee suunnitelman mukaisesti. 10 prosenttia kertoi, että hanke toteutui, mutta suunnitelma muuttui. 3 prosentilla hanke ei ollut toteutunut. Avoimissa vastauksissa monet kertoivat, että hanke ei toteutunut kustantajan puuttumisen tai vetäytymisen takia. Jotkut vastasivat, että aikataulu viivästyi suunnitellusta. Hanke saattoi osoittautua luultua suuremmaksi tai lisärahoitus jäi puuttumaan. Muita ainakin kerran avoimissa vastauksissa mainittuja syitä hankkeen viivästymiseen olivat esimerkiksi kirjoittajien työtilanteiden muuttuminen, sairastuminen, selkeältä tuntuneen suunnitelman kariutuminen, palkkatyöhön kuluva aika, kenttätöiden peruuntuminen alueen väkivaltaisen tilanteen takia, varmuuskopioinnin pettäminen, tai hankkeen osoittautuminen elämäntilanteeseen nähden liian työlääksi. Eräs vastaaja myös kertoi, että hanke toteutui yli odotusten, ja toinen, että yhdellä apurahalla syntyikin kaksi kirjaa. Eräs vastaaja kertoi, että on kirjan tekemisen aikana pitänyt aiheesta esitelmää, kirjoittanut artikkelin ja antanut haastatteluja.

⁴ Karjula, Soila 2016: Selvitys vähälevikkisen laatukirjallisuuden ostotuesta 2006–2015.

"Julkaisuvuosi ja -strategia muuttuivat verrattuna suunnitelmaan. Myös meidän kirjoittajien työtilanteen muutokset ovat pariin otteeseen pysäyttäneet projektin etenemisen."

"Hanke toteutui suunnitelman mukaisesti sekä itse apurahalla työskentelyn että lopputuotoksen vaikuttavuuden osalta. Lisäksi hankkeessa luotu toimiva pohja on mahdollistanut julkaisutoiminnan jatkumisen itsenäisesti apurahan päättymisen jälkeen."

"Kaikki hankkeet eivät voi toteutua, mutta silti tukijan pitää olla avoin. Eniten pitää tukea itsenäisiä kirjoittajia ja toimijoita, joilla ei ole esim. professuuria tms."

Kysyttäessä arviota tiedonjulkistamisen apurahan merkityksestä vastaajien myöhemmän uran kannalta 43 prosenttia vastasi ”jonkin verran merkitystä”. 19 prosenttia vastasi ”en osaa sanoa”, ja 17 prosenttia vastasi ”suuri merkitys”. Kysyttäessä vastaajien mielipidettä tiedonjulkistamisen apurahan merkityksestä tietokirjoittamisen ja -kirjallisuuden mahdollistajana 57 prosenttia katsoi, että sillä oli ”suuri merkitys”, ja 32 prosenttia sillä olevan ”jonkin verran merkitystä”. Kysymykseen ”Tiedonjulkistamisen apurahan merkitys muun tiedonjulkistamisen ja tiedonjulkistamisen yhteistoiminnan mahdollistajana” 40 prosenttia vastaajista näki sillä olevan ”jonkin verran merkitystä”, 32 prosenttia vastasi ”suuri merkitys” ja 24 prosenttia vastasi ”en osaa sanoa”.

"Suuret kiitokset siitä, että oli rohkeutta myöntää apurahaa eriskummalliseen, ainutlaatuiseen hankkeeseen. Kirjan lisäksi tilausta on ollut monelta taholta esitelmien, artikkelien sekä mediahaastattelujen muodossa. Lisää erilaisia yleisölle suunniteltuja tapahtumia on aihepiiristä myös vireillä."

"Minulle henkilökohtaisesti tiedonjulkistamisen apurahat ovat olleet erittäin tärkeitä nimenomaan henkisesti, tukena ja itseluottamuksen lähteenä – ja sen ohella tietysti myös taloudellisesti."

Hankkeiden vastaanotto

Kyselyssä kysyttiin apurahan saaneen hankkeen tai teoksen vastaanotosta. Monivalinnan jokaiseen kohtaan tuli vastauksia ja niistä syntyi vaikutelma, että apurahoitetut teokset olivat saaneet hyvin näkyvyyttä. 52 prosenttia vastanneista valitsi vaihtoehdon ”[teosta] On tilattu kirjastoihin”, 51 prosenttia vaihtoehdon ”Sai näkyvyyttä mediassa”, 49 prosenttia vaihtoehdon ”Tekijöitä pyydettiin puhujaksi ulkopuolisen tahon järjestämään tilaisuuteen”, 48 prosenttia vaihtoehdon ”On lainattu kirjastoista”, 42 prosenttia vaihtoehdon ”Sai näkyvyyttä mediassa” ja 41 prosenttia vaihtoehdon ”Tekijöitä haastateltiin mediassa”.

Kysyimme, kokivatko vastaajat, että heidän hankkeensa onnistui. Valtaosa vastaajista 72 prosenttia vastasi ”kyllä” ja vain harva, viisi prosenttia, että ei onnistunut. Loput vastasivat, etteivät osaa sanoa. Avoimissa vastauksissa onnistumisena pidettiin esimerkiksi tarkan lähdetyön tekemistä, jonka seurauksena kirjoittaja pystyi tuottamaan oleellista tietoa. Erään vastaajan mielestä onnistumiseen vaikuttivat oma osaaminen, tiedonjulkistamisen apuraha ja kustannustoimittajan neuvot. Eräs vastaajista kertoi kirjoittajien saavan esiintymispyyntöjä vielä vuosia teoksen julkaisemisen jälkeen, ja toinen, että tapahtuma jatkui suunnitelmien mukaan seuraavina vuosina toisen tahon järjestämänä. Osa kertoi teoksensa päätyneen yliopiston oppimateriaaliksi. Jotkut

kertoivat, että teos oli aihepiirinsä ensimmäinen Suomessa tai että aiheesta ei oltu kirjoitettu pitkään aikaan.

"Hankkeeni onnistui myös siinä mielessä, että usko itseeni kirjoittajana kasvoi."

"Apurahojen myöntämisellä osoitettiin, että aihe ja hanke on tärkeä ja loppuun saattamisen arvoinen."

"Olen saanut kirjasta runsaasti positiivista palautetta suoraan lukijoilta ja media on ollut kiinnostunut teoksesta."

Kyselyssä kysyttiin myös erikseen, kokivatko hakijat, että hanke epäonnistui. Kuusi prosenttia vastasi "kyllä". Vapaissa vastauksissa syiksi kerrottiin esimerkiksi työryhmän sisäiset kiistat ja ohjauksen puute, liikatarjonta teoksen aihepiiristä, kustannussopimuksen puute tai se, että hanke jäi kesken.

"Työryhmä kävi sisäisiä kiistoja ja olisi kaivannut enemmän ohjausta."

"Kirjan teen ja sen julkaisen, eli koen että hanke onnistuu kyllä. Mutta toki kirjan saama vastaanotto ja kiinnostus ovat vielä hämärän peitossa."

"Kun homma jää kesken ja sitten joutuu olemaan esim. vuoden töissä, on kirjoittamiseen palaamisen kynnys suht korkea, vaikka kuinka olisi intohimo aihetta kohtaan. Tuollaisessa tapauksessa on paljon helpompi toteuttaa itseään kirjoittamalla kirjan sijaan harrastuspohjalta esim. blogia tai harrastuslehtijuttuja, kuten itse nykyisin teen."

➔ **Taulukkoaineisto: Kysely tiedonjulkistamisen apurahoja saaneille**

4. Vuosien 2010–2016 tietokirjahankkeet

Tässä luvussa analysoidaan tietokirjahankkeista kerättyjä tietoja. Analyysiä varten käytiin läpi vuosina 2010–2016 tiedonjulkistamisen apurahan saaneet tietokirjahankkeet, joista selvitettiin, onko teos valmistunut, valmistumisen kesto, apurahansaajan sukupuoli nimestä tai joissain tapauksissa kuvasta pääteltynä, teoksen kustantaja, yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmän mukainen teosluokka. Lisäksi selvitettiin monenteenkö julkaisukertaan teos on edennyt, onko teos käännetty, paljonko valmistuneiden ja valmistumatta olevien hankkeiden tekijöille on myönnetty apurahaa, mikä on tekijöiden yleisin koulutustausta ja ammatti, sekä paljonko valmistuneiden teosten tekijöillä on myöhempää tuotantoa. Aineisto on kerätty hankekohtaisesti, ja jos sama henkilö on saanut apurahan useampana vuotena, hän on aineistossa useampaan kertaan. Apurahan myöntämisen ja teoksen valmistumisen välistä aikaa laskettaessa on huomioitu vain ensimmäisen teoksen valmistumisvuosi, jos samalla apurahalla on julkaistu kaksi teosta. Selvitys käsittelee tietokirjahankkeita, vaikka puhuttaisiin lyhyemmin "hankkeista".

Muilta tahoilta saatuja apurahoja ei ole selvitetty. Tieto painosten lukumäärästä perustuu Kansallisbibliografia Fennicasta haettuun tietoon. Fennicassa näkyvät uudemmat painokset vain,

jos teoksen ISBN on muuttunut, eli saatu tieto painoksen lukumäärästä ei ole täysin luotettava. Jos hankkeessa on ollut tarkoitus tehdä sekä tietokirja että esimerkiksi tv-dokumentti, hanke katsotaan valmistuneeksi, jos kirja on valmistunut. Vastaavasti jos hankkeeseen kuulunut muu kuin tietokirjamateriaali on valmistunut, mutta tietokirja ei, hanke on tässä selvityksessä laskettu valmistumattomaksi, koska tarkastellaan nimenomaan tietokirjallisuutta. Jos teoksella on useita tekijöitä ja heille kaikille on myönnetty tiedonjulkistamisen apuraha, hanke on laskettu valmistuneeksi vain niiden tekijöiden osalta, jotka on merkitty valmiin teoksen tekijöiksi. Jos kirjoittaja on jättäytynyt työryhmästä pois, hanke merkittiin hänen kohdallaan valmistumattomaksi, vaikka teos onkin valmistunut. Fennicassa saattaa lukea vain osa tekijöistä, mutta Googlella on haettu heistä varmuus, esimerkiksi kirjan kansissa näkyvistä nimistä tai blogikirjoituksen perusteella pääättelemällä.

Apurahansaajien tausta

Apuraha myönnettiin 177:lle naishakijan ja 160:lle mieshakijan hankkeelle. Valmistuneista teoksista 100 oli naisten ja 99 miesten kirjoittamia. Kaikkien apurahoitettujen tietokirjahankkeiden tekijöiden ikä apurahan saamisvuonna oli keskimäärin 44,1 vuotta. Valmistuneiden hankkeiden tekijöiden keski-ikä oli 43,7 vuotta. Kaikkien hankkeiden tekijöiden iän mediaani oli 42 vuotta ja valmistuneiden hankkeiden tekijöiden iän mediaani oli 43 vuotta. Kummassakin luokassa suurin arvo eli korkein ikä oli 73 vuotta ja pienin arvo eli nuorin ikä 24 vuotta.

Koulutus

Kaikki apurahan saaneet eivät ole ilmoittaneet oppiarvoaan tai päätoimeaan, joten tulokset on kerätty niiltä osin kuin koulutus ja ammatti ovat olleet tiedossa. Jos apurahansaaja on ilmoittanut suorittaneensa useamman tutkinnon, tähän raporttiin tutkinnoksi on merkitty ylin suoritettu tutkinto. Suurin osa apurahan saaneista oli oppiarvoltaan maistereita, toiseksi yleisin ryhmä olivat tohtorit. Licensiaatteja ja kandidaatteja oli keskenään yhtä paljon. Ammattikorkea- tai ammattikoulusta valmistuneita oli vähiten. Yleisin tutkinto oli filosofian maisteri ja filosofian tohtori. Muita yleisiä tutkintonimikkeitä olivat esimerkiksi valtiotieteiden maisteri, yhteiskuntatieteiden maisteri, kasvatustieteen maisteri ja taiteen maisteri.

Ammatti

Apurahansaajan ammatiksi on merkitty taustatiedoissa ensin mainittu, jos ammatteja on merkitty taustatietoihin useampi kuin yksi. Suurin osa apurahan saaneista nimesi itsensä tutkijaksi ja melkein yhtä moni toimittajaksi tai viestintäalan toimijaksi. Kirjailijoita oli paljon, ja erikseen vielä ryhmä, joka nimesi ammatikseen freelancer tai vapaa kirjoittaja. Muita ammattinimikkeitä, joita esiintyi taustatiedoissa useampi kuin muutama edustaja, olivat yrittäjä, kuvittaja, valokuvaaja, yliopistoyhteisössä työskentelevät, mukaan lukien jatko-opiskelijat, sekä kulttuurialan ammattilaiset, kuten lavastaja. Joukossa oli myös esimerkiksi psykologeja ja eläkeläisiä. Kuitenkin suurella osalla apurahansaajista oli sekalainen ammattitausta, josta ei löytynyt yhteistä nimittäjää.

Apurahavuoden jälkeinen tuotanto

Suurimmalla osalla teoksen valmiiksi saaneista oli apurahavuoden jälkeen muuta tuotantoa. Henkilötasolla aktiivisuudessa (teosten määrässä) oli eroja. Suurin osa apurahan saaneista oli apurahavuoden jälkeen ollut tekijänä tai toimittajana yhdessä tai kahdessa teoksessa. Ammattimaiset tietokirjailijat olivat vähemmistö, mutta yli 10 teosta apurahavuoden jälkeenkin julkaisseitakin oli. Osa apurahansaajista oli toiminut myös kääntäjinä, mutta selvästi harvempi kuin kirjoittajana tai toimittajana.

Teosten valmistuminen

Apurahoitettuja hankkeita oli 337, mutta koska kahdessa hankkeessa oli tarkoituksena tehdä kaksi kirjaa, lasketaan hankkeita olleen 339, valmistuneita apurahoitettuja teoksia 200 (mukana yksi kahden teoksen hanke, jonka molemmat teokset valmistuivat) ja tietojen keräämishetkellä valmistumattomia apurahoitettuja teoksia 139 (mukana yksi kahden teoksen hanke, jossa toinen teoksista ei valmistunut, eli hanke lasketaan sekä valmistuneeksi että valmistumatta jääneeksi). Hankkeista valmistui näin ollen 59 prosenttia ja valmistumatta oli 41 prosenttia. Luku muuttuu vielä valmistuneiden eduksi, sillä tiedot on kerätty lokakuussa 2017–helmikuussa 2018, ja osa vuonna 2015 ja 2016 apurahoitetuista tietokirjoista todennäköisesti valmistuu vielä, sillä apurahan myöntämivuoden ja teoksen valmistumisvuoden välillä kului aikaa keskimäärin 1,57 vuotta.

Käännökset

Tässä selvityksessä aineistona olleista teoksista kahdeksan oli käännetty vieraille kielille tai suomeksi, jos alkukieli oli ruotsi. Tämä tarkoittaa yhdeksää hanketta, sillä yhdestä hankkeesta syntyi kaksi teosta, jotka molemmat käännettiin, mutta kaikista käännetyistä teoksista kaksi oli sellaisia, joita oltiin apurahoitettu kahdessa hankkeessa, eli tiedonjulkistamisen apurahan saaneita tekijöitä oli kummallakin teoksella kaksi. Edellä mainituista kahdeksasta teoksesta kaksi oli käännetty suomeksi ja yhdestä käännöksestä oli otettu toinen painos. Kaksi teosta oli käännetty useammalle kuin yhdelle kielelle. Tiedot haettiin Fennicasta ja FILI:n (Finnish Literature Exchange) käännöstietokannasta, jossa on tiedot vain FILI:n rahoittamista käännöksistä, joten käännettyjä teoksia lienee enemmänkin.

Teosten aiheet

Yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmän (YKL) mukaan laskettuna suurin osa valmistuneista teoksista käsitteli yhteiskuntaa (YKL 3, 57 kpl). Toiseksi yleisin luokka oli luonnontieteet, matematiikka ja lääketiede (YKL 5, 41 kpl). Kolmanneksi yleisin luokka oli historia (YKL 9, 40 kpl). YKL 2 eli uskonto oli harvinaisin luokka, 10 apurahoitettua teosta. Yhdellä teoksella voi olla useampi luokitus.

Kustantajat

Kustantajia tarkasteltaessa on muistettava, että selvityksessä keskityttiin hankkeisiin eli usea hanke voi olla saman kirjan takana. Kustantamoista Atena, Gaudeamus, Into ja Kirjapaja julkaisivat vähintään kymmenen kirjahankeita. Viidestä kahdeksaan teosta Avain, Like, Tammi, Teos ja WSOY. Suurin osa kustantajista esiintyy aineistossa vain kerran ja toiseksi suurin osa kaksi kertaa, joten kustantajien hajonta on suuri. Joukossa on paljon pienkustantamoja ja neljä omakustannetta. Kaksi hanketta, jotka olivat sama kirja, julkaistiin venäjällä.

Painokset

Suurimmasta osasta teoksista oli Fennican mukaan otettu vain ensimmäinen painos. Toisia painoksia oli 31. Tähän laskettiin teokset, jotka olivat Fennican mukaan toisia painoksia, toisia uudistettuja tai laajennettuja painoksia tai joista oli ensimmäisen painoksen jälkeen otettu pokkaripainos. Kahdesta teoksesta oli otettu kolmas painos. 20 hanketta oli siirtynyt ensimmäisen, toisen tai kolmannen painoksen lisäksi levitykseen e-kirjana.

Kaikkiaan 44 hanketta oli julkaistu vähintään toisen kerran. Tähän laskettiin toiset ja kolmannet painokset sekä teokset, joista oli Fennican mukaan julkaistu ensimmäisen painoksen lisäksi pokkaripainos tai verkkoaineisto.⁵

Apurahojen suuruus

Vuosina 2010 - 2016 myönnetty apurahat olivat suuruudeltaan 300 - 10 000 euroa. Valmistuneet hankkeet olivat saaneet apurahaa keskimäärin 3 397 euroa. Joukossa oli 20 kpl 10 000 euron apurahoja. Valmistumatta jääneet hankkeet olivat saaneet apurahaa keskimäärin 4 612 euroa. Joukossa oli 25 kpl 10 000 euron apurahoja. Näistä 14 kpl myönnettiin vuosina 2015 - 2016, eli keskimääräisen valmistumisen keston huomioon ottaen teos saattaa olla vielä tulossa.

➔ Taulukkoaineisto: Tiedonjulkistamisen apurahojen tietokirjahankkeet 2010–2016

5. Pitkien apurahojen jatkoselvitys

Yllä esitetty selvitys herätti kysymyksen pitkän apurahan (6 ja 8 kk) saaneiden tietokirjahankkeiden huonosta valmistumisprosentista. Aiheesta tehtiin jatkoselvitys touko-kesäkuussa 2018. Selvitystä varten käytiin läpi pitkän apurahan saaneiden henkilöiden loppuraportit ja verrattiin niissä kerrottuja syitä teosten keskeneräisyyteen syksyllä 2017 tehdyssä kyselyssä esiinnousseisiin syihin. Raporteista kävi ilmi, että tekijöillä on halu saada hanke valmiiksi. Syitä hankkeen

⁵ Tekijät huomauttavat, että joidenkin teosten kohdalla painoksen määrittäminen oli tulkinanvaraista.

viivästymiseen olivat esimerkiksi rahoituksen tai kustannussopimuksen puute, kustantajan vetäytyminen hankkeesta tai henkilökohtaiset syyt, kuten sairastuminen.

Pitkän apurahan tietokirjahankkeeseen saaneille (57 henkilöä) lähetettiin lyhyt kysely, jossa kysyttiin, onko hanke valmistunut, jos ei ole, mistä syystä, sekä pyydettiin kehitysideoita. Vastauksia saatiin 19. Kaikki vastanneet kertoivat hankkeen toteutuneen tai etenevän suunnitelman mukaan, tai että hanke valmistui, mutta suunnitelma muuttui, tai että hanke on ollut pysähtyksissä, mutta he jatkavat vielä. Kukaan vastanneista ei raportoinut hankkeen keskeytyneen lopullisesti. Syitä hankkeen valmistumisen viivästymiselle olivat muutos omassa tai työryhmän jäsenen työtilanteessa sekä kustantajan puute.

"En löytänyt kustantajaa, käsikirjoitus on edelleen melkein valmis."

"Äitiysloman takia kirjan kirjoittamiseen on tullut viivettä, mutta se valmistuu kyllä!"

"Kyseessä on kirjahanke. 8 kk apuraha on mahdollistanut noin ½ - 1/3 hankkeen konkreettisesta kirjoitusprosessista."

"Pidän pitkiä tietokirja-apurahoja erittäin tärkeinä. Hyvä tietokirjallisuus edellyttää suurempaa työtä kuin kaunokirjallisuus, koska taitavan ja huolellisen kirjoittamisen lisäksi aikaa on käytettävä tietojen hankintaan ja tarkistamiseen."

"Apurahan suurin funktio on mielestäni sen takaama työrauha. Koska työskentelen freelancer-toimittajana, apurahakausi tuntui luksukselta, vaikka koko summa kuukausituloksi jaettuna ei suuren suuri ollutkaan. Oli mahdollista todellakin keskittyä oman hankkeen edistämiseen, eikä tarvinnut haalia epäsäännöllisiä ja epävarmoja keikkatöitä toimeentulon saamiseksi. Tämän vuoksi näen, että pitkällä apurahoilla työskentely toimii, mikäli apurahakausi on oikeasti riittävän pitkä. 8 kk on parempi kuin 6 kk ja 10 kk olisi jo silkkaa unelmaa! Kun apurahakauteni oli 6 kk, pystyin nauttimaan työrauhasta 5 kk. Viimeisen kuukauden aikana oli pakko alkaa säätää työkeikkaa tulevan varalle."

Kyselyn saatekirjeessä vastaanottajat kutsuttiin osallistujiksi työpajaan, jossa keskusteltiin apurahainstrumentin kehittämisestä. Tilaisuus pidettiin 12.6.2018 ja siihen osallistui yhdeksän tiedonjulkistamisen apurahan tietokirjahanketta varten saanutta henkilöä. Osallistujat keskustelivat vapaamuotoisesti esimerkiksi journalismin tilanteesta, kaunokirjallisuuden saamista apurahoista, lähteiden hankkimisesta, tarvittavista apurahamuodoista, kuvien hankkimisen kuluista, kustantamojen vaatimista kynnysrahoista ja kustantamojen toteuttamasta markkinoinnista. Tietokirjailijat pohtivat, että lyhyitä tiedonjulkistamisen apurahoja haetaan pitkiä enemmän ehkä siksi, ettei pitkän apurahan saamisen mahdollisuudesta tiedetä, kun sellaista ei ole ollut kauaa, tai koska päivätyöstä ei voi irtautua pitkäksi aikaa. Apurahoituksen sirpaleisuutta pidettiin huonona asiana ja aloittelijoille toivottiin pieniä apurahoja kannustimeksi. Pitkän paneutumisen vaativa pitkä tietokirjahanke hyötyisi eniten pitkästä apurahasta. Todettiin, etteivät tietokirjailijat uskalla pelkäämensä palautteen takia kirjoittaa kaikista aiheista.

Suurimpien kirjastoapurahasummien koettiin menevän kaunokirjailijoille ja todella nimekkäille tietokirjailijoille. Kaunokirjallisuuteen verrattuna tietokirjallisuuden myyntihintoja kauppoissa pidettiin liian alhaisina, jolloin tekijät eivät saa tarpeeksi rahaa myyntituloista. Kustantajat saattavat odottaa osallistumista tuotantokustannuksiin teoksen julkaisun edellytyksenä. Tällöin tekijä joutuu maksamaan esimerkiksi kuvituksen itse. Vaikka kuvituksesta saisi palkkion, se voi olla vaivaan ja kuvaamisesta tai valmiista kuvista maksettavaan summaan nähden mitätön.

Kustantamojen käyttämä aika teostensa editointiin ja markkinointiin vaihtelee, ja koettiin, että teokset julkaistaan liian nopeasti ilman viimeistä tarpeellista läpilukukierrosta ja että vain tunnetuimpia tekijöitä markkinoidaan.

Lähteeksi tarvittavan tiedon hakeminen tietokannasta voi olla hankalaa tai kallista, ellei ole yliopistolla töissä. Toivottiin ilmaista pääsyä tietokantoihin esimerkiksi hankkeen ajaksi. Vapaan datan käyttämistä pidettiin vaikeana, koska se pitäisi osata itse koodata ulos. Olisi hyvä, jos tarjolla olisi kustannussopimuksen saamisen ja tiedonhankinnan opetusta. Toivottiin, että apurahalla voisi rahoittaa työskentelyn lisäksi luentokiertueen kuluja ja että hankkeen kuluja voisi saada takautuvasti takaisin.

Tilaisuuden jälkeen neuvottelukunta päätti järjestää vuosittain ennen apurahahaun avautumista tapaamisen, jossa tietokirjailijat ja muut tiedonjulkistamisen apurahoista kiinnostuneet voivat tavata toisiaan ja keskustella mieltään askarruttavista kysymyksistä. Neuvottelukunta viestii yhä systemaattisemmin apurahoittamistaan hankkeista hanke-, tekijä- ja teosesittelyiden kautta ja erityisesti sosiaalisessa mediassa. Ryhmäkeskustelussa toivotun suljetun Facebook-ryhmän perustaminen apurahan saaneille jää harkittavaksi.

6. Keskustelut kirjallisuuden toimijoiden kanssa

Tapasimme raporttia varten kirjallisuusalan toimijoita, joiden kanssa kävimme taustoittavaa keskustelua. Tapasimme seuraavat henkilöt: opetus- ja kulttuuriministeriöstä Leena Laaksonen ja Marja Pulkkinen, Taiteen edistämiskeskukselta Ansa Aarnio, Kirjastoapurahalautakunnan tietokirjajaoston puheenjohtaja Lassi Saressalo, Suomen tietokirjailijat ry:n toiminnanjohtaja Jukka-Pekka Pietiäinen, Suomen kustannusyhdistyksen erikoiskustantajien jaoston Outi Karemaa (Metsäkustannuksen toimitusjohtaja), Tiedekustantajien liiton puheenjohtaja Emilia Palonen, Suomen kirjastoseuran toiminnanjohtaja Rauha Maarno, sekä FILI:n Tiia Strandén ja Johanna Pitkänen. Keskusteluissa pohdittiin esimerkiksi, missä vaiheessa kirjoitusprosessia apuraha kannattaisi myöntää ja miten saataisiin tietokirjat uudelleen julkaistua muutaman vuoden kuluttua niiden julkistamisesta, jotta teoksen elinkaari pidentyisi. Yhtenä teosten julkaisemiseen liittyvänä ongelmana nähtiin kustannuspäätösten riippuvuus ennakkotilausten määrästä tai lisärahoituksen hankkimisesta esimerkiksi kuvitukseen. Ongelmaksi nimettiin myös se, että valokopiointikorvaukset vähenevät, mutta digikopiointikorvaukset eivät paikkaa menetettyä summaa.

Suomalaiset haluavat lukea kotimaista tietokirjallisuutta. Valtaosa, noin 80 prosenttia Suomessa julkaistuista kirjoista on tietokirjallisuutta. Kirjastoista lainataan tietokirjallisuutta nimenomaan suomeksi. Kotimainen tietokirjallisuuden kustantaminen kuten koko kustannusala on uuden edessä. Miten tukea tietokirjallisuutta aikana, jolloin kirjallisuuden toimialan tulevaisuus askarruttaa toimijoita entistä enemmän? Esimerkiksi tietokirjojen painosmäärät ovat pienentyneet. Toisaalta digitalisaation mahdollistamat monimuotoistuvat julkaisukanavat antavat hyvän mahdollisuuden löytää uusia tapoja julkaista ja käyttää kirjallisuutta.

Tietokirjojen elinkaari ja näkyvyys

”Syvällinen” tiede ei heti löydä suurta yleisöä, jolloin teoksen elinkaari jää vajavaiseksi. Digitalisoinnin myötä teokset ovat pidempään luettavissa, kun niiden lukeminen ei ole kiinni painoksen riittämisestä tai uusien painosten ottamisesta. Elinkaarta ja teosten saamaa näkyvyyttä pidentää

open access, eli mahdollisuus lukea teos ilmaiseksi verkossa, mutta kuinka monen vuoden jälkeen julkaisusta tämä kannattaisi toteuttaa?

Tietokirja-aiheiset kritiikit ovat vähentyneet mediassa. Myös kirjallisuusarvioiden julkaisuun toivottiin rahoitusta, sillä arviot pidentävät kirjojen elinkaarta. Olisi hyvä, jos laadukkaille arvioille olisi tukimuoto. Blogit ja verkkolehdet pitäisi rinnastaa tietokirjoihin, kun niissä ei ole vertaisarviointia, ja niitäkin pitäisi rahoittaa. Tämä on hankala toteuttaa, sillä tarvittaisiin ”rahoitus-automaatti” nykyisen hankemuotoisen rahoittamisen sijaan.

Tiede kehittyi, joten uusien painosten pitäisi olla uudistettuja painoksia, mikä puolestaan vaatii teoksen asiantuntevan toimittamisen uudelleen ja koko kustannusprosessin. Tämä taas vaatisi uuden kielentarkastuksen ja taiton. Sähkökirjoissa teoksen tietojen päivittäminen on helpompaa mutta sähköisten tietokirjojen markkinat vasta kehittyvät. Vain viisi prosenttia julkaistuista tietokirjoista on sähkökirjoja, ja osuus laskee. Kirjastojen e-kirjoista ei makseta tekijänoikeuskorvausta eli lainauskorvausta.

Näkyvyyttä toisivat kirjailijoiden esiintymiset puhujina keskustelutilaisuuksissa, digikirjoja mainostavat flyerit, (Facebook-)mainonta, teosten kääntäminen, sekä aiheeseen liittyvät podcastit ja videot. Julkaisun jälkeisen mainonnan toteuttamiseen olisi hyödyllistä saada apurahaa, jotta tekijällä olisi motivaatiota osallistua mainontaan.

7. Kehitysideoita

Vuonna 2017 toteutetussa kyselyssä pyydettiin kehitysideoita tiedonjulkistamisen apurahoille. Vastaajat toivoivat esimerkiksi apurahan maksamista samana vuonna kuin se on suunniteltu käytettäväksi, apurahojen maksamista syksyn sijaan keväällä, nopeutta päätöksentekoon ja mahdollisuutta saada tukea myös muihin työkuluihin ja/tai pienelle tuotantoyhtiölle. Hakijat toivoivat myös käytännön ohjausta julkaisutoimintaan liittyvissä asioissa, tukea yhteistyöhankeille, rohkeaa erilaisten hankkeiden tukemista, apurahan myöntämistä hankkeille, joilla on merkittävää uutuusarvoa, hyvä veli -verkostomaisuuden välttämistä, laaja-alaisuuden lisäämistä sekä tutkijoiden hankkeiden rahoittamista ennemmin kuin toimittajien. Lisäksi toivottiin lisää tietoa tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan toiminnasta ja sen apurahoittamista hankkeista.

”Ei pitäisi olla niin vahvasti kiinni akateemisessa perinteessä, vaikka tietokirjoista puhutaankin. En tiedä olisiko eri apurahan myöntäjien profilointi mahdollista.”

”Yhteiskunnallinen kirjallisuus on paitsiossa. Sitä pidetään ilmeisesti liian poliittisena.”

Monet toivoivat suurempia apurahoja ja jatkorahoituksen myöntämistä jo apurahoitettuun hankkeeseen. Apurahaa toivottiin myönnettäväksi myös tuntemattomille tekijöille. Toisaalta eräs toivoi, että myönnettäisiin suuria apurahoja meritoituneille tekijöille ja toinen, että tuotteliaisuus ja tuloksellisuus huomioitaisiin. Osa pohti, onko parempi myöntää usealle pieniä apurahoja vai harvemille suurempia apurahoja.

”Tarpeetonta sanoa, että jaettavaa toivoisi olevan enemmän.”

”Pidän tärkeänä, että myös erikoisalojen tiedon julkistamiseen myönnetään apurahoja eivätkä kaikki tiedonjulkistamisen apurahat mene sellaisille yleisen tietokirjallisuuden ja

tiedonjulkistamisen hankkeille, jotka muutenkin saavat helpoiten rahoitusta ja näkyvyyttä.”

”En löydä vähäisintäkään moitteen sijaa Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan apurahapolitiikasta, enkä näin ollen kykene myöskään osoittamaan, kuinka sitä tulisi kehittää.”

Pitkiä apurahoja koskevaan jatkoselvitykseen kuuluvassa kyselyssäkin pyydettiin kehitysideoita. Vastaajat toivoivat pidempiä apurahoja, itsenäisten kirjoittajien tukemista, jatkorahoituksen saamisen varmuutta, apurahansaajille järjestettyjä tapaamisia, työtiloja, kirjoituksen ohjaamista ja tukea lisäapurahojen hakemiseen, apurahan maksamista useammassa osassa etenemisen mukaan, sekä mahdollisuutta valita, milloin apuraha maksetaan ja maksetaanko kaikkea kerralla.

”En kuitenkaan pitäisi huonona ideana, jos ainakin 8 kk:n apurahan aikana kyseltäisiin väliaikatieitoja prosessin etenemisestä ja neuvoteltaisiin henkilökohtaisesti apurahan saajan kanssa, mikäli hänellä on ongelmia hankkeen toteuttamisessa.”

”Kun kyse on tiedonjulkistamisen apurahasta, on todella ristiriitaista, että julkistaminen kariutuu kustantajan puuttumiseen. Sen ongelman väistämiseen voisi pyrkiä ensinnäkin auttamalla hyvän tietotuotteen luomisprosessia koulutuksella ja henkisellä tuella. -- Jos ohjaus antaisi deadlineja ja ryhtiä sekä kehittämisideoita ja näkemystä, tietotuote löytäisi varmemmin kustantajan.”

Suomessa vuonna 2016 julkaistu kirjallisuus

Uutuuskirjojen nimeketuotanto kirjallisuudenlajeittain vuonna 2016

Kaunokirjallisuus	703
Lasten ja nuorten kirjat	790
Sarjakuvakirjat	157
Tietokirjat ml. oppikirjat yhteensä	2 715
joista tietokirjoja	1 667
peruskoulukirjoja	312
muuta koulu- ja kurssikirjoja	212

Suomessa vuonna 2016 julkaistu kirjallisuus aihepiireittäin

0. Yleisteokset	179
1. Filosofia. Psykologia. Rajatieto	292
2. Uskonto	334
3. Yhteiskunta	1 463
4. Maantiede. Matkat. Kansatiede	212
5. Luonnontieteet. Matematiikka. Lääketiede	1 511
6. Tekniikka. Teollisuus. Käsityö. Maa- ja metsätalous kotitalous. Liiketalous. Liikenne	1 315
7. Taiteet. Liikunta	785
8. Kirjallisuustiede. Kielitiede	2 836
9. Historia	957
Luokittelematon	107

Tiedot koottu Tilastokeskuksen Kirjat, kirjastot ja kulttuurilehdet -tilastoista

Tietokirjallisuuden lajit

	Esimerkiksi	Millaista	Kenelle
Yleinen tietokirjallisuus	tietokirjat, tiedekirjat, historiateokset, luontokirja, matkakirjat, elämäkerrat, taidekirjat, kuvateokset, reportaasit, e-kirjat	yleistajuisuus, luotettavuus, kiinnostavuus	suuri yleisö, harrastajat, ammattilaiset,
Mielipidekirjallisuus,	esseet, mielipidekirjat, muistelmat, uskonnolliset kirjat, elämänviisauskirjat	yleistajuisuus, subjektiivisuus, kiinnostavuus	suuri yleisö, ammattilaiset
Hakuteokset	tietosanakirjat, sanakirjat, bibliografiat, matrikkelit, henkilöhakemistot, kronikat, kalenterit, kartastot, käsikirjat, tilastot, e-hakuteokset	kriittisyys, metodisuus, kattavuus, päivitystarve, esitystapa, objektiivisuus, formaalisuus, systemaattisuus	suuri yleisö, ammattilaiset
Oppaat	käyttöoppaat, harrasteoppaat, keittokirjat, matkaoppaat, ICT-oppaat, rakennusoppaat, talousoppaat, lakioppaat, työskentelyoppaat, terveysoppaat, kielioppaat, e-oppaat	ajantasaisuus, yleistajuisuus, luotettavuus, päivitystarve	ammattilaiset, harrastajat
Oppimateriaalit	oppikirjat, harjoituskirjat, opettajanoppaat, koekysymykset, ratkaisukirjat, e-oppimateriaalit	ajantasaisuus, yleistajuisuus, luotettavuus, päivitystarve, kattavuus, vastavuus, kiinnostavuus	kaikki kouluasteet, kaikki opiskelualat
Tutkimuskirjallisuus	väitöskirjat, monografiat, tieteelliset sarjat, aikakauskirjat, artikkeleikirjat, tieteelliset lehdet, tieteelliset juhla- kirjat, tutkimusraportit, e-julkaisut	kriittisyys, metodisuus, teoriahakui- suus, korjautuvuus, esitystapa, lähde- keskeisyys, perusteltavuus, objektiivisuus, autonomisuus, systemaattisuus, tavoitteellisuus, kumuloituvuus, formaalisuus	tutkijat, muut kiinnostuneet
Lasten ja nuorten, tietokirjallisuus,	tietokirjat, hakuteokset, oppaat, kuvakirjat	yleistajuisuus, esitystapa, kiinnostavuus	lapset, vanhemmat, isovanhemmat, kasvattajat

Listaus Suomen tietokirjailijat ry:n mukaan

Valtion tukimuotoja tietokirjallisuudelle

Tietokirjallisuuden työskentely- ja kohdeapurahat	2015	2016	2017
kirjailijoiden ja kääntäjien kirjastoapurahan (1)			
• tietokirjailijat	216 900	204 000	211 000
• kääntäjät	45 700	44 500	44 000
tiedonjulkistamisen apurahat (2)	290 000	290 000	290 000
<i>josta seuraaville hankemuodoille (3)</i>			
• tietokirja	..	241 500	231 000
• muu tietokirjoittaminen	..	3 500	24 000
• muu tiedonjulkistaminen	..	21 000	14 000
• tiedonjulkistamisen yhteistoiminta	..	24 000	21 000
Tuki kirjallisuuden tuotantoon			
ulkomainen tietokirjallisuus suomeksi (4)	57 384	56 879	56 879
ruotsinkielinen tietokirjallisuus Suomessa (5)	35 000	77 601	48 021
Selkokiehisen kirjallisuuden tuki (6)		50 000	78 000
<i>jolla tuetuista hankkeista tietokirjallisuuteen laskettavia oli (kaikista tuetuista hankkeista)</i>		10 (28)	4 (26)
Tuki kirjallisuuden levitykseen			
vähälevikkisen laatukirjallisuuden ostotuki kirjastoille (7)	835 000	835 000	835 000

1) Tietokirjallisuuden osuus on kymmenen prosenttia kirjastoapurahojen kokonaismäärästä, joka on kymmenen prosenttia kirjastojen edellisen vuoden kirjahankinnoista. Apurahoja myönnetään sillä perusteella, että teokset ovat maksutta lainattavissa yleisissä kirjastoissa. Tuen myöntää Taiteen keskustoimikunta.

2) Myöntövaltuus 400 000 vuodesta 2018 alkaen. Tuen myöntää tiedonjulkistamisen neuvottelukunta.

3) Tiedonjulkistamisen tukimuodot vuodesta 2016 alkaen:

Tietokirja - uutta tietoa julkistaviin tietokirjoihin. Teos voidaan julkaista painotuotteena tai sähköisesti.

Muu tietokirjoittaminen - uutta tietoa julkistavan tietotuotteen tukemiseen.

Tiedonjulkistamisen yhteistoiminta - uudentyyppisten tiedonjulkistamis- ja yhteistoimintamuotojen kokeilutoiminta, erityisesti tiedon siirtymisen tutkijakunnan ja päätöksenteon välillä, tiedeen ja taiteen rajapinnalla liikkuvien hankkeiden tukemiseen ja tiedekasvatuksen tueksi.

Muu tiedonjulkistaminen - uutta tietoa julkistavan muun tietotuotteen tai tapahtuman tukemiseen

4) Suomennostukiohjelman tarkoituksena on edistää vähälevikkisen, ulkomaisen laatukirjallisuuden suomentamista ja julkaisemista Suomessa. Tukea voivat hakea suomalaiset kustantajat. Tuen myöntää Kirjallisuuden vientikeskus FILI.

5) Tukea voi hakea ruotsinkielisen tietokirjallisuuden kääntämiseen ja painattamiseen. Tukea voivat hakea suomalaiset kustantajat. Tukiohjelma siirtyi Svenska Litteratursällskapetiin 1.1.2018.

6) Selkokeskus jakaa vuosittain selkokirjallisuuden apurahoja selkokirjojen tekijöille ja avustuksia selkokirjakustantajille. Apurahoja voivat hakea selkokirjojen kirjoittajat ja kuvittajat sekä koskettelukirjojen tekijät. Avustusta voivat hakea selkokirjakustantajat.

7) Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää vuosittain kirjastoille vähälevikkisen laatukirjallisuuden ostotukea. Tukea myönnetään kunnille niiden asukasmäärän mukaan. Ostotuella voidaan hankkia kirjoja listoilta, jotka valtion kirjallisuustoimikunta ja tiedonjulkistamisen neuvottelukunta laativat edellisenä vuonna julkaistuista vähälevikkisistä kirjoista.

Tilastotietoa tiedonjulkistamisen apurahoista

[illegible]

	2010*	2011*	2012*	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Rahoitettuja hakemuksia	42	51	48	67	66	56	59	50	..
joista 6 kk apurahoja	2	2	4	10	12	12	10	7	..
joista 8 kk apurahoja 2017 alkaen	..	..	..	..	..	..	..	4	..
Tietokirja	..	..	..	..	..	..	47	39	..
Muu tietokirjoittaminen	..	..	..	..	..	..	1	4	..
Muu tiedonjulkistaminen	..	..	..	..	..	..	6	2	..
Tiedonjulkistamisen yhteistoiminta	..	..	..	..	..	..	5	5	..
Läpimeno-% hankemäärä	29	38	33	35	20	12	14	11	..
Läpimeno-% rahoitus	..	..	..	21	14	9	10	9	15

*) Haetun rahoituksen kokonaismäärä on suurempi kuin ilmoitettu (tietokannan rakenteellinen ominaisuus ei anna tarkempaa tulosta.)

Vuosina 2010–2015 tiedonjulkistamisen apurahoja haettiin seuraaville hankemuodoille: tietokirja, sanomalehti, aikakauslehti, radio, tv, elokuva ym, CD, internet ja muu.

Tiedonjulkistamisen tukimuodot vuodesta 2016 alkaen: tietokirja, muu tietokirjoittaminen, tiedonjulkistamisen yhteistoiminta ja muu tiedonjulkistaminen.

Kysely tiedonjulkistamisen apurahoja saaneille

Kysely lähetettiin tiedonjulkistamisen apurahan vuosina 2017–2016 saaneille noin 400 sähköpostiosoitteeseen. Vastauksia pyydettiin hankekohtaisesti ja niitä saatiin 164. Tulokset esitetty vastausten määrinä.

Mihin hankemuotoon sait tiedonjulkistamisen apurahan?

Tietokirja	142
Muu tietokirjoittaminen (esim. TV tai radiodokumentit, dokumenttielokuvat, lehtiartikkelit, verkkopalvelut)	12
Muu tiedonjulkistaminen	7
Tiedonjulkistamisen yhteistoiminta (esim. työpajat, näyttely, tiedeteatteri, tiedonjulkistamisen koulutus)	3

Oletko saanut useamman kuin yhden keran tiedonjulkistamisen apurahan?

En	118
Kyllä	44

Toteutuiko hanke tai julkaistiinko teos?

Hanke toteutui suunnitelman mukaan	92
Hanke on ollut pysähdyksissä, mutta jatkan vielä	24
Hanke etenee suunnitelman mukaisesti	23
Hanke toteutui, mutta suunnitelma muuttui	16
Hanke ei toteutunut	5
Muu	4

Koitko, että hanke onnistui?

Kyllä	118
En osaa sanoa	26
Ei	8

Koitko, että hanke epäonnistui?

Ei	79
En osaa sanoa	18
Kyllä	10

Jos hanke ei toteutunut, mikä oli tärkein syy?

Muu syy	6
Hanke ei saanut riittävää rahoitusta	5
Hankkeelle ei löytynyt kustantajaa tai julkaisijaa, koska sen ei katsottu kiinnostavan tarpeeksi laajaa yleisöä	4
Omassa tai toisen työryhmän jäsenen työtilanteessa tapahtui muutos	3
Henkilökohtaiset syyt	3
Hankkeelle ei löytynyt kustantajaa tai julkaisijaa, koska alalla on jo julkaistu tai tullaan julkaisemaan saman aihepiirin teos	2
Kustantaja tai julkaisija vetäytyi hankkeesta	2
Hanke oli liian suuri tai muuten epärealistinen	1
Hankkeelle ei löytynyt kustantajaa tai julkaisijaa muusta syystä	0
Työryhmän sisäiset erimielisyydet	0

Millainen oli apurahan saaneen hankkeen tai teoksen vastaanotto?

On tilattu kirjastoihin	86
Sai näkyvyyttä mediassa	83

Tekijöitä pyydettiin puhujaksi ulko- puolisen tahon järjestämään tilai- suuteen	81	Ei lainkaan merkitystä	3
		<i>hankkeen toteutumisen kannalta?</i>	
On lainattu kirjastoista	78	Suuri merkitys	98
Sai arvosteluja mediassa	69	Jonkin verran merkitystä	50
Tekijöitä haastateltiin mediassa	68	En osaa sanoa	4
Herätti keskustelua	62	Vain vähän merkitystä	7
On käytetty opetusmateriaalina	58	Ei lainkaan merkitystä	5
On käytetty lähdeteksena	58	<i>oman myöhemmän urani kannalta?</i>	
Tekijöitä pyydettiin puhujaksi kus- tantajan tai julkaisija järjestämään ti- laisuuteen	42	Suuri merkitys	28
		Jonkin verran merkitystä	70
Muu	31	En osaa sanoa	30
On päässyt muuhun levitykseen	24	Vain vähän merkitystä	20
Voitti palkinnon tai palkintoja	12	Ei lainkaan merkitystä	14

Tiedonjulkistamisen apurahan merkitys

*tietokirjoittamisen ja -kirjallisuuden mahdollis-
tajana?*

Suuri merkitys	92
Jonkin verran merkitystä	51
En osaa sanoa	14
Vain vähän merkitystä	1
Ei lainkaan merkitystä	3

*muun tiedonjulkistamisen ja tiedonjulkistami-
sen yhteistoiminnan mahdollistajana?*

Suuri merkitys	52
Jonkin verran merkitystä	64
En osaa sanoa	38
Vain vähän merkitystä	4

Taustatietoja vastaajista

Nainen	81
Mies	76
Ei halua sanoa	4
<i>Työtilanne vastaamisen hetkellä</i>	
Vapaa kirjoittaja	54
Työsuhteessa	52
Muu	21
Eläkeläinen	17
Apurahakaudella	15
Työtön	3
Opiskelija	1

Tiedonjulkistamisen apurahojen tietokirjahankkeet 2010–2016

Tiedonjulkistamisen apurahoitusta saaneiden teosten aihepiirit

0. Yleisteokset	13 nimekettä
1. Filosofia. Psykologia. Rajatieto	15
2. Uskonto	10
3. Yhteiskunta	57
4. Maantiede. Matkat. Kansatiede	12
5. Luonnontieteet. Matematiikka. Lääketiede	41
6. Tekniikka. Teollisuus. Käsityö. Maa- ja metsätalous kotitalous. Liiketalous. Liikenne	37
7. Taiteet. Liikunta	37
8. Kirjallisuustiede. Kielitiede	28
9. Historia	41

Kustantamot jotka julkaisseet tiedonjulkistamisen apurahoitusta saaneita hankkeita

Kustantamo	Hankkeita*	Kustantamo	Hankkeita
Abilis-säätiö	1	Nemo	3
Aputura	1	Nomerta Kustannus	1
Art House	3	Olimex	1
Atena	10	Osakuntien yhteisvaltuuskunta	2
AtlasArt	1	Otava	5
Aula & CO	1	Parvs	1
Avain	7	PS-kustannus	1
Caloptera	1	Rosebud Books	2
Docendo	5	S&S	3
Edita	2	Savukeidas	2
Empati förlag & media	2	Schildts	2

Finn Lectura	1	Scriptum	2
Gaudeamus	10	Sibelius-Akatemia	3
Geanis	2	Siltala	3
HS kirjat	2	SKS	5
Hyönteistarvike Tibiale	1	Talentum	1
Into	28	Tammi	8
Jari Hintsanen	1	Tampereen kaupunki	2
Johnny Kniga	1	Teatterimuseo ja Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu	2
Kasi-palvelut tmi	1	Teos	7
Kehitysvammaliitto	1	Timsak	1
Kirjapaja	10	Tähtitieteellinen yhdistys Ursa	2
Kiuas Kustannus	1	Valmiixi	1
Kustannusosakeyhtiö Hai	1	Valosat	1
Kustannusosakeyhtiö Kosmos	1	Vastapaino	6
Lasten keskus	2	Venda Finland	1
Like	8	Visio	1
Luovin	1	WSOY	8
Maahenki	1	WSOYpro	2
Matti Simola	1	Åbo: Sannsaga: Turku Touring	1
Metsäkustannus	2	Omakustanteita	2
Minerva	3	Hankkeita julkaistu ulkomailla	2
Moreeni	3		

*) Osalla teoksista oli monta tiedonjulkistamisen apurahan saanutta tekijää. Tällöin teos näkyy ai-
neistossa useana hankkeena.

Tiedot: Selvitys tiedonjulkistamisen apurahoista, TJNK 2018

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta (TJNK) on opetus- ja kulttuuriministeriön asiantuntijaelin, joka seuraa tieteen, taiteen ja tekniikan eri alojen saavutuksia Suomessa ja ulkomailla sekä muun kansallisen ja kansainvälisen tiedon kehitystä. Neuvottelukunta on asetettu valtioneuvoston päätöksellä 13.1.1972.

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta on tiedonjulkistamisen kenttää koordinoiva ja tiedonjulkistamista edistävä tiedehallinnon toimija. Asiantuntijaelimenä tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan vaikutus ulottuu ministeriön ja tieteen organisaatioiden tavoitteisiin ja toimintaan.

Neuvottelukunnalle on asetettu seuraavat tehtävät

- Tehdä esityksiä ja aloitteita eri tavoista edistää tiedon levittämistä maassamme, antaa lausuntoja toimialaansa liittyvistä kysymyksistä ja herättää keskustelua alan kysymyksistä
- Tehdä vuosittain opetus- ja kulttuuriministeriölle ehdotus tiedonjulkistamisen valtionpalkintojen jakamiseksi
- Myöntää tiedonjulkistamisen kohdeapurahat
- Laatia tietokirjallisuuden osalta laadukkaan vähälevikkisen kirjallisuuden kirjastojen ostotuki-esitys
- Tehdä tutkimuksia ja selvityksiä tiedonjulkistamisen alueelta
- Edistää tiedeviestinnän ja tietokirjoittamisen koulutusta
- Suorittaa opetus- ja kulttuuriministeriön antamat muut tehtävät.

Neuvottelukunta edistää tutkimuksen yhteiskuntavastuuta tukemalla vuorovaikutteista tiedeviestintää ja uuden tiedon hyödyntämistä yhteiskunnassa. Toiminnallaan neuvottelukunta lisää uuden tiedon ja tutkimuksen avoimuutta ja saavutettavuutta sekä luottamusta ja osallisuutta tieteseen ja tutkimukseen.

➔ www.tjnk.fi

➔ www.vastuullinentiede.fi

➔ [#vastuullinentiede](https://twitter.com/vastuullinentiede)

➔ *Viesti rohkeasti, vaikuta vastuullisesti. Tiedeviestinnän suositukset 2018.* Ladattavissa neuvottelukunnan kotisivuilta

